

Inleiding tot de literaturen van Afrika

Docent 2019-2020 : prof. dr. Inge Brinkman

**Opleiding tot Afrikaanse talen en culturen
Universiteit Gent**

Hieronder vind je volgende informatie over deze cursus:

- 1) Programma van de cursus
- 2) Inhoudsopgave en voorwoord van het handboek *Afrikaanse Letterkunde*

Veel plezier met het bekijken van deze documenten. Als je vragen hebt over deze cursus of meer info wil, kan je altijd contact nemen met africanstudies@ugent.be of deelnemen aan de chatsessie (vandaag tussen 16u en 17u30 (staf) of 17u30-18u30 (studenten)).

Je kan je voor de opleiding Afrikaanse Talen en Culturen inschrijven via <https://www.ugent.be/student/nl/administratie/inschrijven>

PROGRAMMA 2019-2020

INLEIDING TOT DE LITERATUREN VAN AFRIKA

Tijd: Woensdag 8u30-11u15, 1^e semester

Plaats: Blandijn, LES 120.036

Studiebelasting: 5.0 ECTS

Werkvorm: Hoorcollege

Toetsingsvorm: Schriftelijk examen met open vragen

Docent: Inge Brinkman

Inhoud van de collegereeks:

Deze collegereeks vormt een inleiding in de literaturen van Afrika. Daarbij komen mondelinge en schriftelijke literaturen aan bod en wordt ook aandacht besteed aan literaire vormen die tot uitdrukking gebracht worden via nieuwe media. De cursus wordt zoveel mogelijk aanschouwelijk gemaakt met audiovisuele en tekstuele voorbeelden om zo te komen tot een zo breed en divers mogelijk beeld met inbegrip van intertekstuele relaties van Afrikaanse literaturen.

Verdere informatie: zie studiefiche

Programma

25 september, 1: Belangrijke mededeling:

Uitzonderlijk is er geen college om 8u30, maar om 17u in De Krook.

Event: 'Afrikaanse Letterkunde Centraal', De Krook, 17u.

Mogelijkheid tot aankoop handboek (29,95 Euro).

Inschrijving is verplicht, via: <https://webappsx.ugent.be/eventManager/events/afrikaanseletterkunde>.

Voor nadere aankondiging: zie Ufora.

2 oktober, 2: Inleiding: Diversiteit en intertekstualiteit.

Blok I: Mondelinge literaturen van Afrika:

9 oktober, 3: Inleiding over mondelinge genres en Gevalstudie: Gĩkũyũ dichtkunst.

16 oktober, 4: Proza: mythen, epiek, legenden, sprookjes, enz.

23 oktober, 5: Theater en poëzie: totaaltheater, dichtkunst, raadsels, spreekwoorden.

30 oktober, 6: Gastcollege Babacar Ndaw.

Blok III: Geschreven literaturen van Afrika:

6 november, 7: Historisch overzicht: literatuur in Afrikaanse talen.

13 november, 8: Historisch overzicht: literatuur in koloniale/nationale talen: (pre-)koloniale periode.

20 november, 9: Gastcollege Ewout Decoorne: Gevalstudie: Afrikaanse romans en geschiedenis.

27 november, 10: Historisch overzicht: literatuur in koloniale/nationale talen: postkoloniale periode.

4 december, 11: Gevalstudie: Intertekstualiteit in Achebe en Ngũgĩ's werken

Blok III: Populaire cultuur, literaire vormen en nieuwe media:

11 december, 12: *Popular art* en elite-ICT: historische en nieuwe vormen van populaire cultuur.

Vorbereiding

Per blok:

Lees telkens het opgegeven studiemateriaal per blok.

Wekelijks:

Mini-opdracht: 'De wekelijkse winnaar van de rara-Afrika-raadsel-vraag'.

Studiemateriaal:

Inleiding:

Lees: Inge Brinkman, 'Het begrip 'Afrikaanse letterkunde' wordt steeds vloeibaarder in deze tijden van globalisering', *Knack opinie* (5 augustus 2019): https://www.knack.be/nieuws/boeken/het-begrip-afrikaanse-letterkunde-wordt-steeds-vloeibaarder-in-deze-tijden-van-globalisering/article-opinion-1493903.html?fbclid=IwAR3w6TYaCtJSTSGj-2CZh_ub0v9yYBHzdQo7-jWKp6r9ae4807OBqsJwpcQ

BLOK I. Mondelinge literaturen van Afrika:

- Mineke Schipper, Daniela Merolla, Inge Brinkman, *Afrikaanse Letterkunde. Tradities, genres, auteurs en ontwikkelingen* (Amsterdam: Amsterdam University Press 2019) pp. 16-121.

Lees 1 epos naar keuze:

- Daniel P Biebuyck, Kahombo C Mateene, *The Mwindo epic from the Banyanga (Congo Republic)* (1969).
- Jan Jansen (ed.), *Het Sunjata-epos, zoals verteld in Kela (Mali)* (2005)

BLOK II. Geschreven literatuur:

- Mineke Schipper, Daniela Merolla, Inge Brinkman, *Afrikaanse Letterkunde. Tradities, genres, auteurs en ontwikkelingen* (Amsterdam: Amsterdam University Press 2019) pp. 122-321.

Lees 2 romans:

Mogelijkheid 1:

- Achebe, Chinua, *Things fall apart* (1958).
- Adichie, Chimamanda Ngozi, *Half a yellow sun* (2006)

Mogelijkheid 2:

- Ngũgĩ wa Thiong'o, *A grain of wheat* (1967).
- Mukoma wa Ngũgĩ, *Mrs. Shaw* (2015).

BLOK III: Literatuurkritiek, transnationalisme en nieuwe media.

- Mineke Schipper, Daniela Merolla, Inge Brinkman, *Afrikaanse Letterkunde. Tradities, genres, auteurs en ontwikkelingen* (Amsterdam: Amsterdam University Press 2019) pp. 322-366.

Informatie

De volgende documenten zijn via Ufora te raadplegen:

- Programma
- Powerpoints (de powerpoints die de collegebijeenkomsten ondersteunden en een powerpoint met de begrippen en personen die belangrijk zijn voor het examen)
- Voorbeeldexamen
- Aankondigingen (van op handen zijnde activiteiten, lezingen, films, etc)
- Documentatie (begeleiding, reglement, schrijftips, tips voor het geven van een presentatie, etc)

Je dient tijdens de bijeenkomsten zelf aantekeningen te maken van de mondelinge presentaties.

Toetsing

Schriftelijk examen aan de hand van de verplichte literatuur, de powerpoints, de mondelinge presentaties, 1 epos en 2 romans.

Afrikaanse letterkunde

Afrikaanse letterkunde

Tradities, genres, auteurs en ontwikkelingen

Mineke Schipper, Daniela Merolla en Inge Brinkman

Afbeelding omslag: Links een hoornblazer (Yoruba/Nigeria, door Tope Ogunleye), rechts een zanger/verteller die zichzelf op de duimharp begeleidt (Kinshasa/Congo, anoniem). Collectie: Mineke Schipper.

Ontwerp omslag: Coördesign, Leiden

Ontwerp binnenwerk: Crius Group, Hulshout

ISBN 978 94 6298 916 0

e-ISBN 978 90 4854 157 7

DOI 10.5117/9789462989160

NUR 635

© M. Schipper, D. Merolla, I. Brinkman / Amsterdam University Press B.V., Amsterdam 2019

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16B Auteurswet 1912 jº het Besluit van 20 juni 1974, Stb. 351, zoals gewijzigd bij het Besluit van 23 augustus 1985, Stb. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3051, 2130 KB Hoofddorp). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de uitgever te wenden.

De uitgeverij heeft ernaar gestreefd alle copyrights van in deze uitgave opgenomen illustraties te achterhalen. Aan hen die desondanks menen alsnog rechten te kunnen doen gelden, wordt verzocht contact op te nemen met Amsterdam University Press.

Inhoudsopgave

Vooraf	9
Overzichtskaart van Afrika	14
Deel I Mondelinge literatuur	
1. Inleiding	17
1.1 Over het concept mondelinge literatuur	17
1.2 Mondelinge literatuur in Afrika	18
1.3 Het begrip performance	20
1.4 Twee voorbeelden	24
1.5 Mondelinge literatuur en de actualiteit	27
2. Poëzie	31
2.1 Inleiding	31
2.2 Religieuze poëzie	33
2.3 Liefdespoëzie	39
2.4 Rouwliederen	42
2.5 Erenamen en lofliederen	45
2.6 Oorlogspoëzie en jachtliederen	50
2.7 Werklieder	53
2.8 Politieke liederen	54
2.9 Kinderliederen	57
2.10 Spreekwoorden	59
3. Proza	63
3.1 Inleiding	63
3.2 Mythen	66
3.3 Epen	69
3.4 Kronieken, legenden en sagen	78
3.5 Dieren en mensen in fantasieverhalen	80
3.6 Raadsels en dilemmaverhalen	85
4. Theater: tussen oraliteit en geschreven tekst	89
4.1 Inleiding	89
4.2 Ritueel en drama	91

4.3	Maskerade en festival	93
4.4	Komedies en poppenspel	99
4.5	Theater en kolonialisme	101
4.6	Literair toneel	105
4.7	Hedendaags volkstheater	111
4.8	Theater, politiek en ontwikkeling	115

Deel II Geschreven literatuur

1.	Inleiding	125
2.	Geschreven literatuur in Afrikaanse talen	127
2.1	Schriftvormen in Afrika	127
2.2	Ge'ez literatuur in prekoloniaal Afrika	133
2.3	Literatuur in het Amazigh (Berber)	135
2.4	Afrikaanse literatuur in het Arabisch	136
2.5	Swahili literatuur	139
2.6	Gikuyu literatuur	143
2.7	Hausa, Igbo en Yoruba literatuur	145
2.8	Xhosa, Zulu en Sotho literatuur	148
2.9	Literatuur in het Afrikaans	150
3.	Poëzie	153
3.1	Inleiding	153
3.2	De negritudebeweging	158
3.2.1	Historische ontwikkeling	158
3.2.2	Thema's	164
3.2.3	Voor- en tegenstanders	167
3.3	Poëzie in het Frans	170
3.3.1	Léopold Sédar Senghor	170
3.3.2	Andere Franstalige dichters	173
3.4	Portugees- en Spaanstalige poëzie	183
3.4.1	<i>Assimilação</i> en negritude	185
3.4.2	Verzetspoëzie	188
3.4.3	Na de onafhankelijkheid	191
3.5	Engelstalige poëzie	193
	West-Afrika	193
3.5.1	<i>Black Orpheus</i>	194
3.5.2	Christopher Okigbo	195
3.5.3	Wole Soyinka	197

3.5.4	De ‘tweede’ en ‘derde’ generatie	200
	Oost-Afrika	202
3.5.5	Twee generaties	202
3.5.6	Taban lo Liyong	205
3.5.7	Okot p’Bitek en de <i>Song School</i>	207
3.5.8	Recente ontwikkelingen	210
	Centraal- en Zuidelijk Afrika	212
	Zuid-Afrika	215
3.5.9	Black Consciousness	217
3.5.10	Dichters in ballingschap	218
3.5.11	De <i>Staffrider</i> -generatie	221
3.5.12	Post-apartheid poëzie	225
4.	Proza	229
4.1	Inleiding	229
4.2	Afrikaanse literatuur in Europese talen vóór de koloniale periode	231
4.3	Koloniale literatuur	233
4.4	Franstalig proza	236
4.4.1	De beginperiode	236
4.4.2	Camara Laye	239
4.4.3	De koloniale tijd en het beeld van de ‘blanke’	241
4.4.4	Een ‘dubbelzinnig avontuur’	244
4.4.5	Het sociaal-realisme van Sembène Ousmane	248
4.4.6	De eerste schrijfsters	250
4.4.7	De jaren zeventig en tachtig	253
4.4.8	Ontwikkelingen in de jaren negentig en na 2000	258
4.5	Portugees- en Spaanstalig proza	260
4.6	Engelstalig proza	266
West-Afrika		266
4.6.1	Onitsha en Ekwensi	267
4.6.2	Amos Tutuola	269
4.6.3	Chinua Achebe	271
4.6.4	De tweede generatie en de Nigeriaanse burgeroorlog	273
4.6.5	Mythen en visie in de romans van Wole Soyinka	275
4.6.6	Van individuele naar collectieve stem: Ayi Kwei Armah	277
4.6.7	Vrouwelijke auteurs	280
4.6.8	Chimamanda Ngozi Adichie	284
4.6.9	Ben Okri en andere transcontinentale auteurs	286
Oost-Afrika		288
4.6.10	Ngũgĩ wa Thiong’o	289

4.6.11	Nairobi marktliteratuur en Meja Mwangi	293
4.6.12	Vrouwen en literatuur	295
4.6.13	Een nieuwe generatie	297
4.6.14	Oost-Afrikaanse auteurs in het buitenland	298
	Centraal- en Zuidelijk Afrika	300
	Zuid-Afrika	306
4.6.15	Romanciers in ballingschap	309
4.6.16	'Het thuisfront'	315
4.6.17	Post-apartheid romans	318

Deel III Nieuwe media, transnationalisme en literaire kritiek

1.	Inleiding	325
2.	Oraliteit, intermedialiteit en ICT	327
2.1	Oraliteit op Afrikaanse diaspora-websites in Nederland	328
2.1.1	Somalia Holland Online	328
2.1.2	Sankofa.nl	330
2.1.3	Tawiza.nl	331
2.1.4	Peeral.com	333
2.2	Nieuwe media en orale literatuur: tussen winst en verlies	334
2.3	Intermediale woordkunst op Afrikaanse diaspora-websites	335
3.	Transnationalisme en nieuwe media in recente geschreven literatuur	337
3.1	Transnationalisme: een inleiding	337
3.2	Labels en open vragen	338
3.3	Auteurs over labels	342
3.4	Afrikaanse geschreven literatuur en internet	349
4.	Literaire kritiek, prijzen en de markt	357
5.	Literatuur en censuur	361
	Ten slotte	365
	Voor wie meer wil lezen	367
	Register	401

Vooraf

Bij de eerste en tweede druk

Dit boek verscheen voor het eerst in 1983 en later opnieuw in 1990. Ik droeg het destijds op aan Koos Koster, 'die het niet meer heeft kunnen lezen'. Deze journalist en dichtbije vriend was geïnteresseerd in het onderwerp. Vlak voordat hij in 1982 voor de laatste keer vertrok naar El Salvador, waar hij kort daarop werd vermoord, discussieerden we over dit project. Hij vond het buitengewoon relevant vanuit de urgentie die hem altijd bezielde: meer kennis van elkaars culturen en geschiedenis verruimt wederzijds begrip – en kost bovendien aanzienlijk minder dan de kleinste hedendaagse oorlog.

Veel van mijn ideeën over en inzichten in Afrika's literatuurtradities zijn de vrucht van jarenlange stimulerende contacten met Afrikaanse schrijvers en critici, gesprekken en discussies met collega's en studenten in Congo, Burkina Faso, Nigeria, Kenia, Senegal, Zimbabwe en Zuid-Afrika. Ik heb veel van hen geleerd: zij waren het, die de Afrikaanse literatuur vleugels gaven.

Mineke Schipper

Bij de nieuwe, derde druk

Afrikaanse letterkunde is nog altijd het enige overzichtswerk over dit onderwerp in het Nederlandse taalgebied. De heruitgave van 1990 is inmiddels bijna dertig jaar oud. Nieuwe schrijvers, dichters en de intermediale ontwikkelingen in de afgelopen jaren zijn van grote invloed geweest op de Afrikaanse letteren. Deze dynamische processen leidden tot het idee om het boek ingrijpend te herzien.

Wij hebben Afrikaanse letterkunde op verschillende manieren leren kennen. Mineke Schipper kreeg voor het eerst Afrikaanse poëzie en romans onder ogen in 1964, toen zij Franse (later ook Afrikaanse) literatuur ging doceren aan de Université Libre du Congo. In Nederland bleek deze literatuur vrijwel onbekend. Op uitnodiging van uitgeverij Spectrum publiceerde zij in 1983 *Afrikaanse letterkunde* voor de Aula Letterkunde Reeks. De herziene uitgave was een initiatief van uitgeverij Ambo in 1990. Als hoogleeraar aan de Universiteit Leiden wist Mineke Schipper als eerste een plaats voor onderzoek en onderwijs in Afrikaanse literatuur te creëren.

Daniela Merolla is afgestudeerd aan de universiteit La Sapienza in Rome met een masterscriptie over orale Berberse literatuur. Ze verbreedde haar interesse in Afrikaanse literatuur bezuiden de Sahara tijdens haar doctoraat aan de Universiteit van Leiden. Tussen 2000 en 2016 werkte Merolla in Leiden aan onderzoek en onderwijs over Afrikaanse literatuur en nieuwe media. Sindsdien is ze hoogleraar in Berber literatuur en kunst aan het Institut National des Langues et Civilisations Orientales (INALCO/Université Sorbonne Paris Cité) waar ze intensief met collega's van de afdeling Afrika samenwerkt.

Inge Brinkman maakte kennis met Afrikaanse letterkunde via de colleges van Mineke Schipper aan de Universiteit Leiden en voltooide daar in 1996 een proefschrift over mondelinge en geschreven literatuur in Kenia. Sinds oktober 2015 doceert zij Afrikaanse letterkunde aan de universiteit Gent bij de afdeling Afrikaanse talen & culturen.

We zijn blij dat onze inmiddels twintig jaar oude samenwerking tot deze nieuwe uitgave bij Amsterdam University Press heeft geleid. Daniela en Inge willen met hun samenwerking voor dit boek Mineke bedanken voor haar inzet om Afrikaanse literatuur onder de aandacht te brengen in het Nederlandse taalgebied en ver daarbuiten en, in meer persoonlijke termen, voor haar rol als energieke promotor van hun proefschrift en van de vele andere onderzoekers die nog steeds actief zijn op het terrein van de Afrikaanse letteren.

Schrijven is keuzes maken en herschrijven betekent nieuwe keuzes maken. Een punt van discussie is uiteraard de toenemende druk op het begrip Afrikaanse letterkunde. Janheinz Jahn (1966: 21) schreef al in 1966: 'Geography does not provide literary categories.' Door de toenemende mobiliteit en de nieuwe communicatiemogelijkheden zijn er zelfs auteurs – ook uit Afrika – die voorstellen het begrip Afrikaanse literatuur nu maar te laten vallen.

Nog afgezien van deze complexe discussie is het schrijven van een boek over de letteren van een heel continent in vierhonderd bladzijden een onmogelijke opgave. Om het boek niet onleesbaar te maken door eindeloze opsommingen van onbekende namen, boektitels, samenvattingen en dergelijke, worden alleen de belangrijkste lijnen getrokken. Er is gestreefd naar een representatieve selectie. Niettemin zijn de hier gemaakte keuzes beperkt en persoonlijk.

Dit boek biedt een overzicht van zowel mondelinge als geschreven genres uit Afrika. De scheiding tussen mondelinge en geschreven literatuur is in de literatuurwetenschap ten onrechte vaak zo radicaal getrokken, dat mondelinge literatuur als een stiefkind te vondeling is gelegd bij de

antropologie. De mondelinge literatuur verdient veel meer aandacht, ook in de theorievorming. Net als elders is ook in Afrika mondelinge overdracht een levendig en dynamisch fenomeen met grote culturele, sociale en politieke invloed. Daarom gaat het eerste deel van dit boek dieper in op mondelinge overdracht, met aparte aandacht voor proza, poëzie en drama, hoewel dat onderscheid lang niet altijd duidelijk is.

In het tweede deel komt de geschreven literatuur aan bod. Daarin ligt de nadruk op literatuur in Europese talen: Engels, Frans, Portugees (en in mindere mate Spaans), omdat een Nederlandstalige lezer daar gemakkelijker toegang toe heeft. Het eerste hoofdstuk van dit deel gaat over literatuur in Afrikaanse talen, die tot nu toe helaas relatief weinig vertaald is.

In deze nieuwe uitgave worden voor het eerst verbanden gelegd tussen de literatuur ten zuiden en ten noorden van de Sahara: er is in de loop van de geschiedenis voortdurend interactie geweest op intellectueel en artistiek vlak. Specialisten op het terrein van Arabische literatuur in Afrika bepleiten al langer aandacht voor het Arabisch als Afrikaanse taal, en dat advies nemen we hier ter harte. Ondanks dit nieuwe perspectief op de Afrikaanse culturele noord-zuidbetrekkingen blijft de oorspronkelijke opzet van dit boek in grote lijnen bestaan: de nadruk ligt op literatuur ten zuiden van de Sahara. Van het uitbreiden van dit boek in de richting van de Arabische literatuur (die zich in oostelijke richting uitstrekt tot Centraal-Azië), is hier uiteraard geen sprake. Bij de spelling van de auteursnamen hebben we zoveel mogelijk de wensen van de auteurs gerespecteerd. Tenzij anders vermeld, is de vertaling van citaten in de tekst van onze hand.

Bij deze nieuwe en herziene uitgave van *Afrikaanse letterkunde* willen we graag verschillende instanties en personen bedanken. Om te beginnen Amsterdam University Press voor haar enthousiaste reactie op ons voorstel deze vernieuwde en uitgebreide uitgave te publiceren. Ook de Universiteit Leiden, INALCO/Université Sorbonne Paris Cité en de Universiteit Gent, met name de Gentse afdeling Afrikaanse talen en culturen, waren onmisbaar voor ondersteuning van dit project. En de staf van de bibliotheek van het Afrika-Studiecentrum in Leiden stond altijd klaar met bewonderenswaardig geduld en onvermoeibare service.

Ook vermelden we graag de recente hulp van Robin Van Den Broeck (scan en OCR), Giorgio Banti voor zijn commentaar op Somali Holland, Sajoh Bah voor informatie over Peeral.com, Wendy Belcher voor de afbeelding van het Ge'ez schrift en Emma Lievens. Daniela dankt Rens, Livio en Ella, en Inge, Stephan en Elke voor ruimhartig begrip en steun tijdens de vele overuren.

Uiteraard gaat onze welgemeende dank hier ook uit naar de vele Afrikaanse performers en schrijvers die door de jaren heen hun verbale rijkdom

en wijsheid genereus met ons deelden en onze kijk op het leven en de wereld verrijkten met extra dimensies.

Ten slotte: het is niet uitgesloten dat hier of daar de vraag wordt opgeworpen of witte Europeanen wel het recht hebben om over Afrikaanse literatuur te schrijven. In de twintigste eeuw gingen veel Europese onderzoekers gebukt onder een slecht geweten over alles wat hun voorouders de wereld hadden aangedaan: kolonisatie en slavenhandel en ongebreideld imperialisme. Het aantrekkelijkste antwoord op schuldgevoel over deze geschiedenis leek het cultuurrelativisme, dat een tijdlang veel invloed had: alle culturen zijn uniek en alleen iemand die deel uitmaakt van een cultuur kan er iets zinnigs over zeggen. Die insteek veroordeelt iedereen tot levenslange opsluiting in een culturele gevangenis met veronderstelde culturele soortgenoten (nog afgezien van de vraag op wiens gezag de definitie van soortgenoot gegeven wordt).

Vanuit identiteitspolitiek wordt recht van spreken nog vaak verward met kennis van zaken. In de wetenschap gaat het juist niet om eigen ervaring als voorwaarde vooraf: of je nu spreekt of schrijft vanuit een lijf met een penis of een clitoris (of beide), of vanuit een bepaalde huidskleur, het gaat altijd om inhoudelijke kennis en geduldig kritisch onderzoek. Het eigen perspectief moet continu bijgesteld en gecorrigeerd worden door kritische commentaren van anderen. Het staat iedereen vrij om zich in elk mogelijk onderwerp te verdiepen en een boek over welke literatuur dan ook te schrijven. En hoe meer aandacht voor Afrikaanse literatuur, hoe beter! Literatuur opent altijd en overal nieuwe perspectieven:

The amazing plenitude of written, oral and dramatized narratives that have circulated in Africa over the years gives the lie to the tales of silence: 'the "subaltern voices" so often assumed to be silent or suppressed can be heard loud and clear if one cares to locate oneself outside Western academies and networks. (Innes 2002, geciteerd in Finnegan, 2007: 72)

Beschaving is een gigantische markthal, een ruilbeurs, een rendez-vous van onderhandelen, delen en uitwisselen. Dat beschaving alleen 'westerse beschaving' zou zijn, waar anderen vanaf moeten blijven of zich hoogstens bij kunnen aansluiten, is een bekrompen visie die ontkent dat mensen van overal aan de beschavingserfenis hebben bijgedragen. Beschavingsontdekkingsreizigers durven twijfelen aan hun eigen gelijk en laten zich stimuleren door nieuwe vragen en ideeën. Kosmopolitische stemmen herschikken het mondiale culturele landschap door voortdurend verder te kijken, zoals Teju Cole liet zien in een indrukwekkende lezing in Amsterdam (2016).

Beschaving houdt het vermogen in tot zelfkritiek. Het goede nieuws is dat in het gevecht tegen onverdraagzaamheid bondgenoten van elke achtergrond, kleur, geloof, cultuur of kledingstijl elkaar vinden – en samen optrekken.

Mineke Schipper, Daniela Merolla en Inge Brinkman